

VWS OMGEVINGSANALYSE COVID-19

Analyseperiode 14:00 uur d.d. 5 april – 10:30 uur d.d. 6 april

5.1.2e

Directie Communicatie VWS | Input voor de interdepartementale omgevingsanalyse

Wie is getroffen? (1 ^e ring)	Wie is betrokken? (2 ^e ring)	Wie voelt zich betrokken? (3 ^e ring)
<ul style="list-style-type: none"> Nederlanders overleden aan COVID-19 Nederlanders die met een besmetting op de IC liggen Slachtoffers van huiselijk geweld Zorgpersoneel 'in de frontlinie' Thuiszorgmedewerkers 	<ul style="list-style-type: none"> Familie, vrienden, omwonenden van getroffen Nederlanders Belangenpartijen 	<ul style="list-style-type: none"> Opiniemakers Algemeen publiek Politici

Samenvatting

- Er wordt ineens uitgebreid gesproken over exitstrategieën. Ochtendkranten plaatsen uitgebreide stukken over de discussie die dit weekend werd geopend (schade door coronamaatregelen vs. volksgezondheid) en over mogelijke exitscenario's. Trouw-columnist Akkerman spreekt van een 'akelig ongeduld' dat dit weekend in de lucht hing en de Volkskrant schrijft dat hier en daar 'de eerste knarsende tanden' klinken nu binnen zitten wat gewoontjes begint te worden.
- Vrijwel alle grote landelijke media melden dat Nederlanders zich tijdens het zonnige weekend goed aan de coronamaatregelen hebben gehouden. Desalniettemin was het op sommige plekken te druk. Met name zondag grepen burgemeesters in. Verder waren er opvallend veel motorrijders, sporters en jongeren op pad.
- Media doen gedetailleerd verslag van zogenoemde 'coronafeestjes'. Zo vierden in Breda 70 mensen feest met een dj en een lichtshow. Bij een feestje in Middelburg zongen de feestgangers onder meer de woorden 'quarantaine, quarantaine'.
- Volgens NVIC-voorzitter Diederik Gommers is het essentieel om de komende week een discussie te voeren over de leidraad waarop IC-artsen een keuze moeten maken over wel/niet-opnemen. Gommers geeft gisteravond bij Op1 aan dat IC-artsen een leidraad willen van de maatschappij.
- Hoewel zorgen over kwetsbare gezinnen al langer klinken, valt nog niet eenduidig vast te stellen of de coronacrisis ook daadwerkelijk tot meer huiselijk geweld leidt. De politie merkt wel een toename van het aantal meldingen over huiselijke twisten, maar ziet vooralsnog geen stijging van echtelijk geweld of kindermishandeling. Ook Veilig Thuis zegt 'geen significante verhoging' te zien.

Karakterisering berichtgeving

- Er wordt ineens uitgebreid gesproken over exitstrategieën. Ochtendkranten plaatsen uitgebreide stukken over de discussie die dit weekend werd geopend (schade door coronamaatregelen vs. volksgezondheid) en over mogelijke exitscenario's.
- Vrijwel alle grote landelijke media melden dat Nederlanders zich tijdens het zonnige weekend goed aan de coronamaatregelen hebben gehouden.
- Media doen gedetailleerd verslag van zogenoemde 'coronafeestjes'.

SISOS (Slachtoffers - Identiteiten – Schade - Oorzaken - Scenario's)*Identiteiten*

- Er zijn al zeker elf echtparen aan het virus overleden. Dat blijkt uit een inventarisatie van het AD uit mediapublicaties en rouwadvertenties. De afgelopen weken stierven er echtparen uit Berlicum, Someren, Alverna, Prinsenbeek, Maasbracht, Epe, Harderwijk, Erp, Oss, Weert en Ommen. Daarnaast zijn er ook meerdere gevallen bekend van (oudere) broers en zussen die allebei overlijden aan het virus.
- In de Bronx Zoo in New York zou een tijger zijn besmet.

Scenario's

- Artsen van het Catharina ziekenhuis in Eindhoven verwachten een 'hausse aan patiënten' die nu zorg mijden uit angst voor het virus en er daardoor nog eens erger aan toe zijn. Ze vrezen dat de wachtlijsten voor niet-acute zorg veel langer worden.
- Coronatests gaan bij een exit-strategie een hoofdrol spelen.
- NRC schrijft dat de pandemie nog 2 jaar kan duren. Mogelijk moet de Nederlandse bevolking één of zelfs meerdere jaren aan een mate van social distancing doen, voordat de pandemie voorbij is. Dat blijkt uit een rondgang van NRC onder Nederlandse hoogleraren en onderzoekers.
- Hoogleraar Steven Riley: "We zullen op een gegeven moment wel goede bloedtests krijgen, er zal een vaccin beschikbaar komen. Als we die beide hebben, kunnen we terug naar het leven dat we tot een paar weken geleden kenden. Maar tot die tijd - en ik zeg met veel anderen: dat kan twaalf tot achttien maanden duren - moeten we met het virus leren omgaan. Als je dan de teugels op enig moment voorzichtig wat loslaat, bijvoorbeeld als je scholen weer wilt openen, zul je dat heel gecontroleerd moeten doen. En misschien ondertussen met nieuwe test- en traceertechnieken werken. Er zijn apps die je privacyvriendelijk volgen, en vertellen of je met besmette mensen in aanraking bent geweest."
- Hoogleraar sociale psychologie Tom Postmes voorspelt op basis van studies dat Nederlands zich niet blijvend socialer en proactiever gaan gedragen. "Op het moment dat de daling van de besmettingscijfers doorzet, kan er geleidelijk het idee ontstaan dat de overheid te streng is. Dan ontstaan er scheurtjes in dit groepsgegedrag en kunnen deelgroepen zich eraan onttrekken."
- Jan Derksen, hoogleraar klinische psychologie, is er wel van overtuigd dat onze constructieve houding zal voortduren. "Om die te bewerkstelligen, is een sterke emotie nodig. In dit geval angst voor het virus. Daarnaast moet er vertrouwen in een autoriteit zijn. Vaak is dat de therapeut, maar in dit geval heeft Mark Rutte die rol op zich genomen. Die factoren zijn cruciaal voor een echte gedragsverandering. En die kan blijvend van aard zijn."

Informatiebehoefte

Welke informatie vragen leven er bij getroffen?

- Gisteren zijn er 750 berichten verwerkt via de social kanalen van minister De Jonge. Vanochtend stonden er 1300. Het ging vrijwel uitsluitend over de knipbeurt van de minister. Via de social kanalen van minister Van Rijn zijn gisteren 48 berichten verwerkt. Er was veel onderlinge discussie over de maatregelen en de levering van mondkapjes. Zondag zijn 444 berichten verwerkt via de social kanalen van VWS. Opmerkingen en vragen gingen voornamelijk over de handhaving van hordes wielrenners en motorrijders, beschermingsmiddelen (voor thuiszorgmedewerkers en verpleegkundigen), aanpassingen in supermarkten en 'hoe om te gaan met Duitse toeristen en toeristen uit andere landen'.
- De telefoonlijn van de Anbo staat roodgloeiend. Vijftien vrijwilligers zitten van negen tot negen druk te bellen.
- Bij de infolijn van seniorenorganisatie KBO-PCOB kwamen in drie weken 2500 telefoontjes binnen. Gezondheid, pensioen en thuiszorg zijn de belangrijkste thema's waarover ouderen. Sommige bellers zijn erg ongerust. De thuiszorg, en het gebrek aan beschermingsmiddelen aldaar, staat hoog op de lijst waarover senioren bellen naar de infolijn.

Hoe wordt het incident omschreven (welke "facts en figures" worden benoemd)?

- Op basis van het aantal nieuwe opnames in het ziekenhuis en op de IC's, spreekt AD van 'bemoedigende signalen'
- Om kwetsbare gezinnen te ontlasten, en om de kinderen in het vizier te houden, spannen gemeenten en scholen zich in om voor de meest zorgelijke gevallen opvangplekken buitenshuis te regelen.
- Slachtofferhulp Nederland gaat familieleden van patiënten op de intensive care bijstaan.
- Alle achthonderd plaatselijke afdelingen van KBO-PCOB zijn de kwart miljoen leden aan het benaderen. Zij richten bijvoorbeeld belcirkels op, voor dagelijks contact.

- Apple zegt bezig te zijn met het ontwerpen en produceren van mondkapjes in doorzichtig plastic, die het hele gezicht beschermen. Het zou de bedoeling zijn om een miljoen mondkapjes per week te maken en het bedrijf verwacht de eerste lading deze week al te kunnen verzenden.
- Albert Heijn opent vijf afhaalpunten in ziekenhuizen verspreid over de randstad.

Wat zien, ruiken, voelen, horen, proeven mensen (zintuiglijke waarnemingen)?

- Hoewel zorgen over kwetsbare gezinnen al lang klinken, valt nog niet eenduidig vast te stellen of de coronacrisis ook daadwerkelijk tot meer huiselijk geweld leidt. De politie merkt wel een toename van het aantal meldingen over huiselijke twisten, maar ziet vooralsnog geen stijging van echtelijk geweld of kindermishandeling. Ook Veilig Thuis zegt 'geen significante verhoging' te zien.
- Hulporganisaties zoals Fier (landelijke expertise- en behandelcentrum voor huiselijk geweld en loverboyproblematiek) zien de gevolgen van de maatregelen rondom het coronavirus wel terug in de cijfers. Niet alleen de chatfunctie wordt vaker gebruikt; ook het aantal huisbezoeken van Fier aan gezinnen waarover zorgelijke meldingen binnenkwamen zijn gestegen. In de afgelopen twee weken gebeurde dat al zes keer - een verdubbeling ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. Ook Sterk Huis, een Brabantse organisatie die ondersteuning biedt bij huiselijk geweld, ziet de spanningen oplopen bij de gezinnen die bij hen in behandeling zijn. Het aantal crisissituaties dat snel ingrijpen vergt is gestegen.
- De corona-epidemie slaat grote gaten in families omdat er geregeld niet één, maar meerdere familieleden vrijwel tegelijk overlijden. 'Hoe het coronavirus families verscheurt', bleek volgens het AD onlangs nog in het Brabantse dorpje Boerdonk.
- "Ouderen mogen vaak niets meer van hun kinderen", merkt Liane den Haan, directeur van ouderenorganisatie Anbo. "Ze mogen geen boodschappen doen, geen ommetje maken, niets. Soms gaat het te ver."
- Wetenschappers denken nu met het RIVM mee over een exitstrategie voor de pandemie. Zo'n veertig epidemiologen, wiskundigen, psychologen en modellers hebben zich verenigd op het digitale overlegplatform Slack (NRC noemt hen 'de slackgroep').
- Media doen gedetailleerd verslag van zogenoemde 'coronafeestjes'. Zo kwamen in Breda zeventig mensen samen. Er waren zelfs een dj en een lichtshow. Bij een feestje in Middelburg zongen de feestgangers onder meer de woorden 'quarantaine, quarantaine'.

Geruchten

- De Telegraaf schrijft dat volgens ingewijden al aan het Outbreak Management Team is gevraagd hoe een exit-strategie eruit kan zien.

Waarneembaar gedrag (schadebeperking)

Wat doen of laten getroffen en betrokkenen?

- Volgens Linda Terpstra, bestuurder van Fier (landelijke expertise- en behandelcentrum voor huiselijk geweld en loverboyproblematiek), steeg het aantal chatgesprekken met hulpverleners van Fier in de voorbije twee weken met 20 procent. Ook de chatfunctie van Sterk Huis, een Brabantse organisatie die ondersteuning biedt bij huiselijk geweld, wordt steeds vaker gevonden.

Volgen zij onze gedragsadviezen (handelingsperspectieven) op?

- Vrijwel alle grote landelijke media melden dat Nederlanders zich tijdens het zonnige weekend goed aan de coronamaatregelen hebben gehouden. Zij gaven gehoor aan de oproep om thuis te blijven, waardoor het rustig bleef in natuurgebieden, parken, stranden en op straat. Gedurende het weekend informeren Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer over de stand van zaken. Media spreken van een 'contrast' met twee weken geleden. Trouw concludeert dat de herhaalde oproep van het kabinet heeft gewerkt.
- Desalniettemin was het op sommige plekken te druk. Met name zondag grepen burgemeesters in. Een aantal plekken moest worden gesloten omdat er te veel bezoekers op afkwamen. Burgemeester Ahmed Marcouch van Arnhem sloot de Onderkade langs de Rijn nadat zaterdagavond laat 'een groep idioten het nodig vond om op de Rijnkade het samenscholingsverbod te schenden' (aldus Marcouch in een tweet). In enkele plaatsen zorgden jongeren voor ergernis door feestjes te organiseren.

- Verder waren er opvallend veel motorrijders, sporters en jongeren op pad. Zondagochtend bijvoorbeeld viel het op dat wielrenners en mountainbikers zich in groepjes verplaatsten. Het mensen op sociale media op dat motorrijders massaal de weg op gingen.
- Gedurende de afgelopen anderhalve maand Nederlanders bezochten 30 procent minder vaak het park. Ze gingen ook 68 procent minder met de bus of de trein, en het bezoek aan de supermarkt of de drogist nam met 29 procent af. Dit maakt Google op uit een analyse van de locatiegegevens van gebruikers.

Betekenisgeving

Welke waarschuwingen worden afgegeven? Welke oproepen worden gedaan?

- Volgens NVIC-voorzitter Diederik Gommers is het essentieel om de komende week een discussie te voeren over de leidraad waarop IC-artsen een keuze moeten maken over wel/niet-opnemen. Gommers geeft aan dat IC-artsen een leidraad willen van de maatschappij. "Wat vinden wij als maatschappij als Nederland, wat zijn onze normen en waarden en waarop vinden wij dat we deze keuzes moeten maken."
- De Oogvereniging vraagt iedereen extra ruim baan te maken als ze iemand met een witte stok zien lopen. "Het lijkt misschien een open deur, maar bij de Oogvereniging krijgen we signalen dat het in de praktijk toch vaak misgaat."
- Klinisch psycholoog Jos de Keijser pleit voor meer aandacht vanuit overheid en hulpverlening voor de nabestaanden.
- VN-secretaris-generaal António Guterres roept alle regeringen ter wereld op de bescherming van vrouwen (voor huiselijk geweld) tijdens de coronacrisis deel uit te laten maken van hun maatregelenpakket.
- In zijn column voor de Volkskrant schrijft Teun van de Keuken dat deze crisis waarschijnlijk een 'obesitascrisis' is. Van de Keuken roept de overheid op om na de crisis de 'obesogene samenleving' aan te pakken.

Welke emoties, waardeoordelen, kwalificaties, kritiek, steun worden gegeven?

- Via de social kanalen van minister De Jonge worden zorgen geuit over fysiotherapeuten die niet op afstand (digitaal) kunnen werken. Via de social kanalen van minister Van Rijn uiten mensen kritiek op Rutte (en een klein deel op Van Rijn) met betrekking tot de vergoeding van tandartsen. Via de social kanalen van VWS worden zorgen geuit over de bescherming van zorgmedewerkers voor thuiswonenden, bedrijven die geen rekening houden met de 1,5 meter afstand, dat Nederland niet in lockdown gaat en social distancing met mooi weer.
- 50PLUS-fractievoorzitter Henk Krol wil in ieder geval geen leeftijdsdiscriminatie (bij IC-opnames) en zegt dat punt in het eerstvolgende debat opnieuw op te brengen.

(Discussie exit-strategie)

- De Telegraaf schrijft dat hier en daar experts, opiniemakers en belangenbehartigers opperen dat we moeten nadenken over de afbouw van alle verboden en beperkingen. Niet veel deskundigen zouden hier openlijk hun vingers aan willen branden. 'Twee oud-ministers die deze krant benaderde bedankten voor de eer,' zo vertelt de krant.
- Ira Helsloot, hoogleraar Besturen van Veiligheid, wees erop dat de economische crisis ook slachtoffers eist.
- Journalist Jort Kelder gooide een steen in de vijver door de vraag op te werpen of al die schade voor ondernemers wel te rechtvaardigen is als we daarmee vooral kwetsbare ouderen proberen te redden. Het levert op sociale media een lawine aan onbegrip op.
- Zondag opperde Hans de Boer, voorzitter van werkgeversorganisatie VNO-NCW, bij WNL op Zondag om met de economie na de meivakantie 'weer gas te geven'. De werkgeversvoorman wil graag dat het kabinet gaat nadenken over manieren waarop bedrijvigheid weer kan opstarten, 'op basis van protocollen'.
- Volgens De Telegraaf valt in Den Haag te beluisteren dat de discussie over het verantwoord openen van horeca, winkels en andere bedrijven na de meivakantie, voor het kabinet 'te vroeg' komt.
- Viroloog Ab Osterhaus moet er niet aan denken dat we nu al beginnen om maatregelen terug te schroeven. "Als je de teugels nu laat vieren, heb je de kans dat we alles teniet doen en weer opnieuw kunnen beginnen. (...) Ik snap heel goed dat er gigantische economische problemen zijn. Maar nu de maatregelen overboord zetten, met de kans dat we terug bij af zijn, is ook een heel hoge prijs om te betalen." Wel pleit hij ervoor

om een goede exit-strategie op te tuigen. "Als de cijfers voldoende zijn teruggelopen, moet je testen. Zowel op het virus als op antistoffen. Zo breng je mensen die het virus uitscheiden en de immune mensen in kaart."

- "De afweging tussen gezondheid en financiën maken we onder andere omstandigheden ook", zegt politicoloog Robin Fransman.
- Het wordt wel erg tijd om na te gaan denken over hoe we hieruit komen, zegt gezondheidssocioloog Johan Mackenbach. "Als we nog zes tot twaalf maanden zo'n 'intelligente lockdown' nodig hebben, dan moet de eerste vraag zijn: wat hebben we daarvoor over?" Volgens Mackenbach moet gauw in breed verband nagedacht worden over in hoeverre maatregelen schade aan mogen richten onder jongere generaties en in hoeverre we de ongelijkheid verder laten oplopen.
- In het hoofdredactioneel commentaar noemt De Telegraaf de roep om de economie weer op gang te brengen 'begrijpelijk, maar veel te voorbarig'. Volgens de krant is een exit-strategie hard nodig, "...maar dat mag er niet toe leiden dat het aanslingeren van de economie belangrijker is dan het redden van mensenlevens."
- Over de exit strategieën schrijft NRC op basis van een rondgang onder Nederlandse hoogleraren en onderzoekers: 'Elk van deze strategieën heeft immense gevolgen voor de economie, voor privacy, voor de positie van kwetsbaren, het gedrag van mensen, de belasting op de zorg en het risico om vroegtijdig te overlijden. En ze duren allemaal heel lang. Wat het beste is, weet niemand.'
- Maatregelen tegen corona beschermen een groep burgers, maar zijn risicovol voor velen, schrijft crisisverpleegkundige en epidemioloog Bauke Koekkoek. "...een gezonde economie redt meer levens en levensjaren dan een virus kan nemen." Volgens Koekkoek is 'zelfs' deze intelligente lockdown niet lang vol te houden omdat de financiële en sociale schade is enorm zouden zijn.

Context

- Nederland is nog niet erg immuun. 'Eén nies, één hoest, en het virus kan weer uitslaan, als vuur dat op zoek is naar brandstof'. Dat gaat door tot die voorraad brandstof, de vatbare mensen, ver genoeg geslonken is. Dat is pas bij 60 tot 80 procent immuniteit, zo'n tien tot dertien miljoen besmette mensen.
- "Het is voor nabestaanden heel zwaar en verwarrend, je bent meerdere mensen tegelijk kwijt. Rouw en afscheid van hen loopt daarom door elkaar heen", zegt klinisch psycholoog Jos de Keijser, die als bijzonder hoogleraar aan de universiteit van Groningen onderzoek doet naar complexe rouw.
- Hoogleraar Steven Riley is onder de indruk van de sterk dalende Nederlandse besmettingsgraad.

Hoe wordt tegen de overheid aangekeken?

- Onderzoeksbureau Citisens meldt dat Nederlanders veel waardering hebben voor de aanpak van de overheid. 89% beoordeelt de maatregelen als goed. Twee derde van de deelnemers [8000] vindt dat de overheid goed communiceert over het virus en de maatregelen die zijn genomen. Informatie van de overheid over de maatregelen ontvangen mensen het liefst via de televisie (76%), een nieuwsapp (50 procent) of de (digitale) krant (31%). Drie kwart van de mensen verwacht dat de maatregelen na 28 april worden verlengd.

Wat is de 'taal van de straat'?

- Op social media worden mensen die de maatregelen aan hun laars lappen 'covidioten' genoemd.
- De Telegraaf kopt: 'Marcouch: korte metten met corona-aso's'
- Media spreken van 'coronafeestjes', die dit weekend in onder meer Breda en Middelburg werden beëindigd.